

Podborský, Vladimír

[Petrasch, Jörg. Mittelneolithische Kreisgrabenanlagen in Mitteleuropa]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1992, vol. 41, iss. E37, pp. 191-193

ISBN 80-210-0602-1

ISSN 0231-7915

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/110150>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

der Rondell, sondern auch bei den übrigen kreisrunden Bauten des Megalithikums Eurasiens helfen.

Miroslav Kšica

Jörg Petrasch, Mittelneolithische Kreisgrabenanlagen in Mitteleuropa, 71. Bericht der RGK, Mainz a R 1990, 407—564 (včetně 29 obr.).

Ve čtyřech střeoevropských regionech — centrech "rondelové archeologie" — se v posledním desetiletí rozvinula čilá prospekční, výzkumná i publikační aktivita, směřující jednak k primární identifikaci kruhových neolitických architektů a k jejich dokumentaci, v některých případech i k jejich exkavaci, jednak také (a to je třeba pokládat za nejdůležitější) k jejich funkční sociální interpretaci. Z moravského, jihoněmeckého a dolnorakouského regionu vzešly také první souborné monografie o „středoneolitických“ (v českém pojetí „mladoneolitických“) kruzích. Recenzovaná práce je druhou v pořadí.

J. Petrasch se po léta zaníceně věnoval problematice kruhových staveb a otázkám s tím souvisejícím; byl také častým hostem příslušných českých, moravských, slovenských, rakouských a maďarských institucí, konzultoval se všemi zainteresovanými odborníky a poctivě shromažďoval potřebné informace, literaturu i metodické zkušenosti, což vše pak uplatnil při vlastním terénním výzkumu rondelu v Künzing-Unternberg, který provedl a vyhodnotil s přehledem zkušeného badatele. Také v jeho studii se odráží evropský rozhled po pramenech i problematice; je vybudována na široké pramenné bázi a směřuje (na rozdíl od monografie G. Trnky z roku 1991) z přízemí vlastních archeologických dat do vpravdě historické nadstavby.

V úvodních kapitolkách vychází autor z historie výzkumu neolitických příkopových staveb. Je sympatické, že se vyrovnal i s českými a slovenskými přínosy, byť mu příslušná literatura byla jazykově přístupná jen s obtížemi. Ve výčtu symposií, věnovaných neolitickým kruhům (s. 416, pozn. 57) by však bylo třeba uvést také symposium konané r. 1974 v Těšeticích-Kyjovicích (srov. SPFFBU E 20—21, 1975 až 1976). V celém souboru otázek, které si úvodem nadhodil (odlišení rondelů od ostatních neolitických „erdwerků“, chronologie, geografický rozptyl, kritická selekce uváděných kruhů atd.), přistupuje k práci s rozvahou, opíraje se o všechny dostupné informace, avšak s vlastním úsudkem. To je patrné již ze samotného soupisu kruhových útvarů (s. 522—524) v Evropě, v němž mnohé, v první objevitelské euforii uvažované kruhy ze seznamu vyřadil (v případě Nitrianského Hrádku to snad nebylo třeba), kde však zároveň uvedl některé dosud nepublikované a tudíž jen ústně dokumentované objekty (Golianovo, Milanovce). Podle hodnoty výzkumů a dokumentace rozlišil lokality 1. kategorie (15 objektů), 2. kategorie, kde vychází údaje jsou omezené (10 objektů) a 3. kategorie (29 lokalit), u nichž jsou údaje nespolehlivé. Takto zůstává v Petraschově seznamu evropských neolitických kruhů jen 54 „čistých“ příkopových rondelů. Nad autorovými soupisy se nechci pozastavovat; v praxech jednotlivých badatelů se evidence kruhů budou od sebe vždycky poněkud odlišovat. Významné je, že se s kruhovou architekturou (nejen v neolitu, nýbrž i v mladších obdobích) v evropské archeologii začalo počítat jako s důležitým fenoménem, který bude sledován, objevován a doufejme i podrobně zkoumán.

V dalším oddílu své studie se J. Petrasch zabývá půdorysy, tvary a rozměry kruhů, příkopy a jejich výplní, vstupy, druhem fortifikací a vnitřní zástavbou (jámy, nadzemní domy, hroby), slovem stavební stránkou rondelů. Exaktní údaje o rozměrech kruhů jsou tu zpracovány tabelárně a se značnou grafickou vynalézavostí (obr. 3—5), stejně jako rozměry příkopů (včetně jejich renovací, které zvláště na lokalitě Künzing-Unternberg jsou mimořádně dobře dokumentovány — obr. 9, 10) a jejich výplně. Pracuje se tu s histogramy, korelačními koeficienty, grafy apod., což dává často okamžitou informaci o tom či onom jevu. Významné jsou autorovy dedukce

o sedimentaci výplně příkopů: předpokládá vytvoření až 2 m mocné výplně příkopu během 10—20 let, což určuje celkovou dobu existence objektu maximálně na 50 až 100 let, byl-li příkop až 4× obnoven (což je případ lokality Künzing-Unternberg). Na každém nalezišti však byla situace jiná (správně je tu vytčena poloha Těšetic-Kyjovic). Také počet a zeměpisná orientace vstupů (bran) do rondelů je nesmírně důležitý interpretační prvek. J. Petrasch se tu odvolává na nejlépe dosud astronomicky vyhodnocený kruh v Těšeticích-Kyjovicích (Z. Weber); nezaujímá k němu vlastní stanovisko a nelze nic namítat ani proti požadavku astronomického prověření každého jednotlivého objektu přímo v terénu. Odlišnosti v orientaci vstupů ilustruje kruhové schéma na str. 470 (obr. 12), které vskutku značně protičeří jednotné astronomické koncepti neolitických kruhových architektur; přesto však musí být tento problém sledován. Neolitický zemědělec byl vázán na evidenci cyklických ročních období a kruhové „svatyně“ mladšího pravěku a raného středověku — jakkoli je nelze uvádět do přímé souvislosti s neolitickými rondely — rozmanitou chronometrickou funkci pravidelně měly (srov. V. Podborský, *Pravěk* NR 1, 1991, 106 ad.). Pokud jde o existenci násypů, resp. dřevohlinitých „hradeb“ na vnitřních stranách příkopů soudí J. Petrasch správně, že je nelze uvádět do souvislostí s palisádovými ploty. Zmiňuje příklady možné existence i neexistence těchto „valů“; žel, neuvádí v této souvislosti objekt z Těšetic-Kyjovic, kde se podařilo snést řadu dokladů pro neexistenci násypu jak na vnitřní, tak na vnější straně. Co se týká vnitřní zástavby rondelů — kulturních jam, domů, současných pohřbů apod. (o skupině hrobů uvnitř objektu ve Friebritz, nemluvě již o původně uváděné usmrčené dvojici mladých lidí, se informace rozcházejí) nepřináší autor nic podstatně nového. Značně nedopracována pak zůstala krátká subkapitola o typech kruhových objektů: kromě dost zjednodušeného konstatování, že jednoduché kruhy jsou menší a jejich příkopy útlejší a že naproti tomu dvojitě a trojitě objekty jsou větší a výstavnější, nepostřehl badatel žádné jiné znaky, které by vedly ke stanovení lokálních variant, místních technických specifik, příp. časových a sociálních nuancí; to považují za nedostatek!

Předposlední kapitola Petraschovy studie je věnována časovému a kulturnímu řazení neolitických rondelů. Vycházejí hlavně ze sérií radiokarbonových dat z Künzing-Unternberg a ze Svodína datuje neolitické kruhové příkopové objekty rámcově do nejstarší fáze lengyelské kultury (MMK Ia), na kterou aplikuje vysokou kalibrovanou chronologii: tak tedy spadá zrod rondelové architektury někam na rozhraní 49. a 48. stol. př. n. l. Je ovšem obecně známo jaké problémy jsou s vysokou radiochronologií spojeny (srov. práci P. Breuniga z r. 1987), takže Petraschovo vročení nelze akceptovat bez jistých rezerv. Pozoruhodné je zjištění, že objekt z Künzing-Unternberg nepředstavuje jednorázovou stavbu, nýbrž dva následné stavební systémy: starší příkopový (se dvěma vnitřními palisádami) a mladší palisádový. V kontextu s palisádovými rondely z Quenstedt a Žilkovců pak autor konstruuje modelovou vývojovou linii: malé jednoduché příkopové objekty — velké vícenásobné kruhy — palisádové rondely a to v časovém rozpětí od nejstaršího lengyelského stupně po II. stupeň LngK (= MMK Ib). Konstrukce závažná, snad i věrohodná (!); jak si ovšem v té souvislosti nevybavit časné datování dvojitého velkorondelu z Friebritz? Stejně nejednoznačné pak jsou úvahy o předchůdcích skutečných rondelů (autor má na mysli staroneolitické „erdwerky“ západní Evropy, rakouský rondeloid z Frauenhofen a západomaďarský objekt v Sé), od nichž by se mohla odvíjet problematika jediného či více center vzniku rondelové architektury (J. Petrasch se o této problematice roze-psal v dílčích příspěvcích již dříve). Zřejmě jsou to otázky, k jejichž řešení ještě nedooprál čas. Za nesporné pozitivum však je třeba považovat prokázání jistého stavebního vývoje rondelů, což otevírá perspektivu sledování kruhů (třebas jinak stavebně pojatých) také dále do mladšího pravěku.

Na závěr to nejdůležitější: funkční interpretace rondelů. Autor si připravil půdu pro konečný závěr shrnujícími pohledy na vztahy kruhů k mateřským osadám příp. pohřebišťům (ve východní části lengyelské oiukmeny), na posazení kruhů v krajině, na objem vykonané práce při výstavbě rondelů, na možné počty osadníků v ústředních i obyčejných sídlišťích, vyzvedává archeologické stopy centrálních funkcí rondelů vůči okolním mikroregionům: distribuční funkci sílexové suroviny v případech

lokalit Künzing-Unternberg a Svodína, náboženskou funkci v případě Těšetic-Kyjo-
vic. Jeho experimentální propočty stavu obyvatel obou typických (také poměrně
dobře prozkoumaných) lokalit — bavorského Künzing-Unternberg a slovenského
Svodína — a konfrontace těchto počtů s objemem prací spojených s výstavbou
místních rondelů jsou metodicky velmi přínosné a stojí za rekapitulaci: Při před-
pokládaném počtu 800 osadníků Svodína (V. Němejcová-Pavůková uvažovala kdysi
až o 2 000 duši) by se celoročně mohlo věnovat budování rondelu asi 80 pracovníků;
ti by příkop místního mladšího (většího) kruhu (11 000 m³) byli schopni vyhloubit
za 140 dní, tj. za jeden pracovní rok. Budování hradby, vchodů atd. včetně přípravy
dřeva by zabralo dalších asi 590 dní, tj. 3 pracovní roky a 2 měsíce; celkem tedy
by bylo na vybudování objektu třeba doby asi 4 let. V případě Künzing-Unternberg
(12 000 m³ země z příkopů) by při průměrném počtu 100 obyvatel, tj. 10 budovatelů
rondelu, trvala jeho výstavba asi 18 roků, což je — vzhledem k pomíjivosti výsledků
práce — absurdní: museli tudíž být při této práci použiti lidé z okolních sídlišť; tato
prostá sídliště byla jistě s ústřední osadou s rondelem organizačně svázána. V případě
Künzing-Unternberg odhaduje autor asi 20× větší počet budovatelů rondelu než
jaký mohlo dodat samotné ústřední sídliště.

Petraschův příklon k myšlence členění sídlišť na centrální a prostá (tuto myšlenku
jsem formuloval již před mnoha léty) je logický, vyplývá z analyzované situace, je ar-
gumenty podložený a — jak jsem přesvědčen — je také obecně akceptovatelný.
Odpovídá předpokladům vývoje organizace mladoneolitické společnosti — vzniku
nadrodových struktur; patrně bude v té souvislosti třeba hovořit již nikoliv o pouhé
hypotéze. Petraschovy úvahy o ústřední funkci bavorských kruhů (srov. též obr. 19)
vůči prostým sídlištím v jejich zázemí jsou naprosto reálné.

Pozoruhodná je posléze pasáž o profánním či sakrálním významu neolitických
rondelů. Autor vylučuje jejich vojenský význam a nestaví také univerzálně na jejich
hospodářské funkci (ne u všech objektů lze doložit distribuční funkci sílexové su-
roviny). Sociální (shromažďovací) a religiosní význam rondelů považuje za nejprav-
děpodobnější, jsa si při tom vědom, že archeologické prameny nedovolují jedno-
značně odlišovat profánní a sakrální funkce od sebe navzájem. A tak závěrem
résumuje: Kruhové neolitické příkopové areály sloužily jako ústřední shromaždiště
hospodářského a sociálního nebo náboženského charakteru. S čímž lze v podstatě
souhlasit, když jejich kalendářní funkce musí být vskutku ještě verifikována. Stejně
závěry formuloval J. Petrasch také ve svém příspěvku na konferenci v Elbingerode
v Německu (srov. JfMV 73, 1990, 369—387).

Studie je doplněna katalogem klasických příkopových rondelů (+ ostatních neoli-
tických kruhových staveb) a soupisy staroneolitických „erdwerků“, opevněných sídlišť
lengyelské kultury a „středoneolitických erdwerků“ jižního Bavorska. K obsáhlému
soupisu literatury tématu lze doplnit skutečně jen některé zanedbatelné starší tituly.
Obrazová příloha je, jak je v západoněmecké produkci běžné, vysoké technické
úrovně.

Studii J. Petrasche ocení všichni zainteresovaní specialisté; má však pro evrop-
skou prehistorii obecný dopad. Autor se jí zařadil mezi přední badatele „rondelové
architektury“, přičemž perspektiva jeho dalších prací (vítané bude zvláště analytické
zpracování výzkumů v Künzing-Unternberg) dává velký příslib do budoucna.

Vladimír Podborský

Malgorzata Kaczanowska — Janusz K. Kozłowski, **Spaltindustrie der Lengyel-
-Kultur aus Svodin**. Slowakei, Warszawa-Kroków 1991, 116 stran, 18 obrázků, 36
tabulek v textu, 12 fotoobrazů a 30 tabulek na konci studie.

Dlouho očekávaná monografie o štípané kamenné industrii z významného lengyel-
ského naleziště ve Svodině se stručným hodnocením této lokality od V. Němejcové-